

A gyermekek veszélyeztetettségének észlelését és jelzését befolyásoló tényezők egy tanárok körében végzett kutatás tükrében

Kopasz Marianna– Herke Boglárka – Balogh Karolina

Realitás vagy illúzió? GYJCK-ELTE TáTK konferencia
ELTE TáTK Budapest, 2025. november 20.

ELTE TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT

Háttér: miért fontos ez a kutatás?

- A tanárok kivételes helyzetben vannak a gyerekek jóllétének elősegítése terén:
 - a napi szintű érintkezés révén lehetőségük van a gyerekek megfigyelésére, viselkedésük, megjelenésük és érzelmi állapotuk változásainak nyomon követésére (Crenshaw et al. 1995; O'Toole et al. 1999; Vanderfaeillie et al. 2018)
 - a köztük lévő bizalmi kapcsolatnak köszönhetően a gyerekek hajlamosak nekik elmondani, ha bántalmazták őket (Osofsky & Lieberman 2011).
- Az iskolákból érkezik a legtöbb jelzés gyermekbántalmazás és elhanyagolás gyanújáról (Walsh et al. 2008; Vanderfaeillie et al. 2018; Alazri és Hanna 2020).
- Bár a tanárok fontos forrásai a gyermekvédelmi jelzéseknek, gyakran elmulasztják a jelzést (Crenshaw et al. 1995; Alazri és Hanna 2020).
- A tanárok észlelési és jelzési magatartásának jobb megértését célzó kutatások kulcsfontosságúak.

A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer Magyarországon

- Magyarországon a jogszabályok minden gyerekekkel kapcsolatba kerülő szakember (egészségügyi és szociális szolgáltatást nyújtók, köznevelési intézmények személyzete, stb.) vonatkozásában jelzési kötelezettséget írnak elő a veszélyeztetettség gyanúja esetén. A jelzést a területileg illetékes család és gyermekjóléti szolgálat felé kell megtenni (súlyos veszélyeztetettség esetén a gyámhivatal felé is).
- 2022-ben közoktatási intézmények küldték a jelzések 43%-át, ami jól tükrözi a pedagógusok kiemelt szerepét a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszerben.

Fogalmi és elemzési keret

- A tanárok jelzési magatartása kétlépcsős folyamat (Egu és Weiss 2003; Walsh et al. 2008; Bruyninckx et al. 2021):
 - a gyermekbántalmazás és elhanyagolás (gyanújának) észlelése;
 - jelzése a gyermekvédelem felé.
- A Decision Making Ecology (DME) (Baumann et al. 2013) szerint a gyermekbántalmazás és elhanyagolás észlelését és jelzését három tényezőcsoport alakítja:
 - az eset jellemzői (pl. az eset típusa, a gyerek és a család szociökonómiai jellemzői);
 - a tanárok jellemzői (pl. szociodemográfiai jellemzők, iskolai tapasztalat);
 - az iskola jellemzői (pl. iskola tanulói létszáma, fenntartó típusa).

A kutatás

- A kutatás egy nagyobb, vegyes módszertant alkalmazó OTKA projekt része (K143593 Gyermekvédelem az iskolában: az iskolai szakemberek jelzési magatartását meghatározó tényezők).
- Kutatási kérdések:
 - Általában véve: hogyan befolyásolják az eset, a tanár és az iskola jellemzői a „veszélyeztetettség” felismerését és jelzését a tanárok körében?
 - Specifikusan: befolyásolja-e a család etnikai hovatartozása és jövedelmi helyzete az észlelést és a jelzést?
- A kutatás szakirodalmi hozzájárulása: az első olyan kutatás, amely a gyerek roma háttérének hatását vizsgálja a tanárok jelzési magatartására.

Módszer

- Módszer: vignettás felmérés magyarországi általános iskolai tanárok körében
- A vignetta széles körben használt kutatási eszköz a szakemberek ítéletalkotásának, döntéshozatalának elemzésére (Taylor 2006), különösen érzékeny kérdésekben.
- Adatgyűjtés: online survey 270 tanár körében 110 általános iskolából 2024 tavaszán
- Négy kérdésblokk: a tanár egyéni és az iskola jellemzői; a gyerek veszélyeztetettségét leíró vignetták és az ahhoz tartozó kérdések; valamint a tanárok gyermekbántalmazással és elhanyagolással kapcsolatos tapasztalatai és ismeretei.

A vignetták

- A vignettákban az eset négy jellemzőjét manipuláltuk (4*2*2*2 dizájn):
 - az eset típusa (családon belüli erőszaknak való kitettség/elhanyagolás/érzelmi bántalmazás/kortársbántalmazás)
 - a család etnikai hovatartozása (roma/nem roma),
 - a család jövedelmi helyzete (átlagos/rossz),
 - a szülők együttműködése az iskolával (magas/alacsony).
- Etnikum: a család etnikai hátterét a vignettákban etnikailag megkülönböztető (roma és nem roma) nevek használatával jeleztük. A nevek azonosíthatóságát előzetesen fókuszcsoportos kutatással teszteltük.
- A gyermek életkorát és nemét nem változtattuk (a vignettákban egy 10 éves fiú szerepelt, hogy az eseteírások mind az alsós, mind a felsős tanárok számára „ismerősek” legyenek).

A vignetták (folytatás)

- Minden válaszadót megkértünk, hogy értékeljen 4 véletlenszerűen kijelölt vignettát. (A teljes vignetta univerzum particionálásával 8 db 4 elemből álló szettet hoztunk létre. A válaszadók véletlenszerűen kapták meg a 8 szett egyikét. A vignetták sorrendje az egyes szetteken belül változatlan maradt.)
- Négy megválaszolandó kérdés (függő változók):
 - Ön szerint mennyire valószínű, hogy az eseteírásban szereplő gyerek veszélyeztetett?
 - Jelezné-e az esetet az iskolán belül valakinek?
 - Ön szerint mennyire valószínű, hogy az iskola jelzést küldene az esetről a gyermekvédelem felé?
 - Ön szerint várhatóan milyen hatással lenne a gyerekre nézve, ha az iskola jelezné az esetet a gyermekvédelem felé?
- A válaszokat 5 pontos Likert-skálán mértük

Elemzés

- Többszintű ordinális modellek (három szint: iskolák, tanárok és vignetták)
- Két függő változó:
 - annak valószínűsége, hogy a tanár **észleli** a gyerek veszélyeztetettségét
 - annak valószínűsége, hogy a tanár **jelzi** az esetet az iskolán belül
- Független változók:
 - az eset jellemzői (vignetta változók): a család etnikai hovatartozása, jövedelmi helyzete, az eset típusa, a szülők iskolával való együttműködése
 - a tanár jellemzői: szociodemográfiai jellemzők, az iskolában eltöltött évek száma, gyermekvédelmi képzésen való részvétel, korábbi gyermekbántalmazással és elhanyagolással összefüggő tapasztalatok, gyermekvédelmi ismeretek
 - az iskola jellemzői: tanulói létszám, fenntartó típusa, roma tanulók aránya az iskolában

Eredmények: eset jellemzők

Eset jellemzők	Észlelés	Jelzés
Roma (ref = nem roma)	+	+
Rossz jövedelmi helyzet (ref = átlagos)	+	+
Eset típusa (ref = érzelmi bántalmazás)		
családon belüli erőszaknak való kitettség	+	+
elhanyagolás	+	+
kortársbántalmazás	-	+
Alacsony szülői együttműködés (ref = magas)	+	+

Eredmények: tanár jellemzők

Tanár jellemzők	Észlelés	Jelzés
Tanítási tapasztalat az iskolában (ref = 25+ év)		
kevesebb mint 1 év	nem szign.	nem szign.
1-5 év	nem szign.	+
6-15 év	nem szign.	+
16-25 év	nem szign.	nem szign.
Nem (ref = férfi)	nem szign.	nem szign.
Szülőség (ref = nem)	nem szign.	nem szign.
Gyermekvédelmi képzés (ref = nincs)	+	+
Korábbi tapasztalat gyermekbántalmazással, elhanyagolással kapcs. tapasztalat (ref = nincs)	nem szign.	nem szign.
Gyermekvédelmi tudás (ref = kevés)	nem szign.	nem szign.

Eredmények: iskola jellemzők

Iskola jellemzők	Észlelés	Jelzés
Fenntartó típusa (ref = állam)		
egyház	nem szign.	+
egyéb	nem szign.	nem szign.
Iskola tanulói létszáma (ref = <151 fő)		
151-400 fő	nem szign.	-
400+ fő	nem szign.	-
Roma tanulók aránya az iskolában (ref = 25% felett)		
kevesebb, mint 5%	nem szign.	+
6-25%	nem szign.	+

Összegzés és következtetések

- **Az eset jellemzői:** fontos előrejelzői mind az észlelésnek, mind a jelzésnek
 - Társadalmi és etnikai előítéletek: az alacsony jövedelmű és roma családokból származó gyermekeket érintő eseteket nagyobb valószínűséggel észlelik és jelzik
 - Az eset típusa is fontos prediktor: a kortársbántalmazás a legkevésbé észlelt, az érzelmi bántalmazás pedig a legkevésbé jelzett típus
 - A szülői együttműködés csökkenti az észlelést és a jelzést is.
- **A tanárok jellemzői:**
 - Az iskolában eltöltött hosszabb idő csökkenti a jelzés valószínűségét (normalizálódás, érzelmi kiégés)
 - A gyermekvédelmi képzésben való részvétel növeli mind az észlelés, mind pedig a jelzés valószínűségét.

Összegzés és következtetések

- **Az iskola jellemzői:** csak a jelzéssel mutatnak összefüggést
 - Az egyházi és a kisebb iskolákban inkább jeleznek a tanárok.
 - Azokban az iskolákban, ahol a roma tanulók aránya 25% alatti, inkább jeleznek a tanárok, mint ott, ahol afeletti.
- További elemzéseink az etnikai előítéletességgel összefüggésben (interakció): nagyobb valószínűséggel fordul elő azokban az iskolákban, ahol a roma tanulók aránya érzékelhető, de még 25% alatti, mint azokban az iskolákban, ahol 25%-ot meghaladó.
- **Szakpolitikai ajánlás:** Fontos, hogy a tanárok **célzott** gyermekvédelmi képzésben részesüljenek. Ez segíthet nekik abban, hogy tudatában legyenek azoknak a tényezőknek, amelyek befolyásolhatják a jelzési döntéseiket, különös tekintettel az etnikai és társadalmi előítéletekre is.

Köszönöm az érdeklődést!

kopasz.marianna@tk.hu

ELTE TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT